Digi ei kysy ikää: digiosallisuus ja toimijuus läpi elämän

Viivi Korpela | 4.11.2026

Viivi Korpela, YTT

Tutkijatohtori,
Jyväskylän yliopisto

Erityisasiantuntija,
Vanhustyön keskusliitto

Tänään puhun:

→ Digiosallisuudesta ja omasta tutkimuspolusta

→ Digitaitojen oppimisesta

→ Ikään ja digiin liittyvistä stereotypioista

→ Digistä tunteina ja suhteina, ei vain teknologiana

Oma tutkimuspolku

Polkuni tutkimusaiheeseen

01

→

Tietotekniikan kandiopiskelijasta koulutusteknologian maisteriopiskelijaksi.

Paljon digikursseja eri kohderyhmille: opettajille digin ja tekoälyn käyttöä, ikääntyneille digi-aiheisia kursseja ja lapsille robotti- ja ohjelmointikursseja.

Yhteiskuntatieteiden tohtoriopiskelijaksi.

02

→

Ikääntyneet digiyhteiskunnassa

Miltä tuntuu ikääntyä yhteiskunnassa, jossa digitaidot ovat kansalaistaito?

Mitä palvelut ja yhteiskunta meiltä odottavat?

Miten uusia digitaitoja opitaan?

Mitä saa apua?

Millaista on arjen digituki?

Kenen ehdoilla kaikki digitalisoituu?

03

→

Millaiset mahdollisuudet ikäihmisillä on osallistua ja vaikuttaa?

Voiko enää valita toista asiointitapaa? Onko digi pakollista ja digitön elämä rangaistavaa?

Kuka kuuntelee heitä, jotka jäävät tilastoissa ja suunnitteluprosesseissa usein näkymättömiksi?

Digiosallisuus

01

→

Digitaitava kansa

Suomalaiset ovat digiosaamisellaan Euroopan kärkeä: yli 82 prosentilla suomalaisista on vähintään digitaaliset perustaidot (Eurostat).

Suomessa yli 300 000 iäkästä ihmistä on täysin vailla digitaitoja. Lisäksi vähintään yhtä moni ei pysty asioimaan itsenäisesti sähköisissä palveluissa.

02

→

Mitä digiosallisuus on?

Yksilön kannalta vapaaehtoista ja arjen sujuvuuden kannalta riittävää osallistumista yhteiskunnan toimintaan digitaalisia välineitä käyttämällä (Hänninen ym. 2021).

Digiosallisuus ei ole vain taitoja. Eikä vain laitteita. Se on kokemus siitä, että pärjään, ymmärrän, voin osallistua ja kuulun mukaan.

Digiosallisuus ei ole pysyvä tila

03

→

Meillä on usein ajatus, että ihminen on joko digiosallinen tai ei ole.

Osallinen tai syrjäytynyt.
Käyttäjä tai ei-käyttäjä.
Osaa tai ei osaa.

Mutta digiosallisuus ei ole joko-tai. Se on tilannekohtaista ja muuttuvaa.

Digitaaliset kuilut

04

→

Ensimmäisen tason kuilu → Pääsy digitaalisiin palveluihin ja teknologian saatavuus.

Toisen tason kuilu → Digitaaliset taidot ja digituki.

Kolmannen tason kuilu → Digiteknologiasta saatavat hyödyt, vaikutukset ja merkityksellisyys.

05

Digipalveluiden “ihannekäyttäjä”

Digitaaliset palvelut rakennetaan usein oletetulle käyttäjälle, joka on:

→ teknisesti itsevarma
→ jatkuvasti verkossa
→ nopeasti omaksuva.

Julkisessa keskustelussa ikääntyneet esitetään usein digitalisaation häviäjinä.

06

→

Käyttäjäystävällinen teknologia vai teknologiaystävällinen käyttäjä?

Kun digipalvelu tuntuu vaikealta, odotammeko käyttäjän oppivan vai palvelun muuttuvan?

“*Lataan tiedoston oppimisympäristöön. Ruudulla lukee Tallennettu. Onko tehtävä palautettu vai tallennettu luonnokseksi?*”

Ikään ja digiin liittyvät stereotypiat

01

→

Diginatiivit vs. digin uhrit

”Nuoret osaavat kyllä.”
→ Apua ei tarjota, koska osaamista pidetään itsestään selvänä.

“Hän on liian vanha tähän”.
→ Yliautetaan ja tehdään puolesta ennen kuin ikääntynyt edes ehtii kokeilla itse.

Kenelle annamme luvan tarvita apua? Kenelle annamme tilaa oppia?

02

→

Digipaasto vs. digisyrjäytyminen

Kun nuori käyttää digiä vähemmän, se tekee hänelle hyvää.

Kun ikäihminen käyttää digiä vähemmän, hän on ulkopuolella ja syrjäytynyt.

Mistä tiedämme, onko vähäinen käyttö oma valinta vai seurausta siitä, että palveluun on vaikea päästä tai apua ei ole saatavilla?

Mitä oletan toisen jo osaavan?

03

→

Mistä päättelemme, että joku osaa?

Mitä pidät digissä itsestään selvänä?

Kenelle on helppoa sanoa ”en osaa vielä”?

Mitä muutat omassa opetuksessasi, kun huomaat, että jokin meille tuttu on toiselle uutta?

Digituki

01

→

Sukupolvien välistä digitukea

89 % suomalaisista tukee läheisiään digiasioissa (Digitaitoraportti 2023).

Kuitenkin läheisiltä saatu digituki koetaan usein puutteelliseksi tai haastavaksi. Apu ei aina johda oppimiseen.

Lisäksi kaikilla ei ole läheisiä, joilta voi pyytää ja saada apua.

02

→

Miksi oppiminen voi olla vaikeaa?

Teknologia muuttuu jatkuvasti. Oppiminen vaatii toistoa.

Digitaitojen oppiminen pitää sisällään paljon tunteita: häpeää, iloa, ylpeyttä, pelkoa virheistä ja vaivaksi olemisesta.

Usein digituki nähdään kapeasti teknisenä ongelmanratkaisuna, vaikka se on myös merkityksellinen sosiaalinen tapahtuma.

03

→

Digituki ei tapahdu tyhjiössä

Yhteiskunta odottaa, että osaamme ja käytämme digipalveluja.

Digitukeen kietoutuu siis todella paljon yhteiskunnallisia odotuksia, paineita ja merkityksiä.

Auttajan ja autettavan roolit voi myös vaihtua.

04

→

Digituki ei vastaa tarpeeseen

Haaste syntyy, kun eri digituen muodot menevät keskenään ristiin.

→ Opastettava tarvitsee oppimista, mutta saa nopean ratkaisun.

→ Opastettava tarvitsee motivaatiota tai rohkaisua, mutta saa teknisiä ohjeita.

05

→

Jokainen on joskus digipedagogi?

Nuori näyttää isovanhemmalle, miten videopuheluun liitytään. Isovanhempi näyttää nuorelle, miten OmaKelassa asioidaan.

Auttajan ja oppijan roolit vaihtuvat sen mukaan, kenelle tehtävä on tuttu.

Milloin viimeksi opit jonkin digitaidon eri sukupolvea olevalta ihmiseltä?

Tekoäly, algoritmit ja kuulumisen kysymykset

Lisää vaatimuksia osaamiselle

01

⟶

Tekoäly muuttaa media- ja digiympäristöä, mutta kaikki eivät kohtaa muutosta samoista lähtökohdista.

→ Tekoälyllä tuotetut uutiset, tekstit ja videot
→ Manipuloidut kuvat
→ Yhä uskottavammat huijaukset ja petokset

Vaikeampi tunnistaa, mikä on aitoa.

02

→

Mitä tarkoittaa?

Uudet riskit lisäävät vaatimuksia kansalaisille: pitäisi osata tunnistaa virheellistä tietoa, arvioida sisältöjen luotettavuutta ja suojautua huijauksilta.

→ Tarve päivittää media- ja digiosaamista.

Kaikilla ei ole samanlaisia mahdollisuuksia oppia uusia taitoja. Vastuu on usein yksilöllä.

03

→

Kenen elämä mahtuu järjestelmän oletuksiin?

Tekoälyn kehittämiseen ja käyttöön liittyy paljon käytäntöjä ja ajattelutapoja, jotka sulkevat tiettyjä ryhmiä ulkopuolelle tai syrjivät tai sivuuttavat heidän tarpeensa, kokemuksensa ja näkökulmansa.

→ Jos et näy tekoälyn koulutusdatassa, et näy myöskään tekoälyn ratkaisuissa.

04

→

→ Algoritmit ja data (vinoumat malleissa)

→ Kehittäjät ja päätöksentekijät (ikästereotypiat ja ennakkoluulot)

→ Julkinen keskustelu (tiettyjen väestöryhmien näkymättömyys tekoälypuheessa)

→ Vaikutukset eri ikäryhmiin (tekoälyn eriarvoistavat seuraukset)

→ Käyttäjäkokemus (sulkeminen palveluiden ulkopuolelle)

05

→

Esimerkkejä (Amundsen, 2025)

Tekoälymalleja koulutetaan usein aineistoilla, joissa vanhimmat ikäryhmät ovat aliedustettuina. 60-vuotias ja 90-vuotias saatetaan käsitellä samana ryhmänä.

Kielimallit ja stereotypiat: kielimallit yhdistävät ikääntyneisiin muita useammin väitteitä kuten: "ei osaa käyttää internetiä", "on tietämätön", "ei ymmärrä teknologiaa".

06

→

Esimerkkejä (Amundsen, 2025)

Kasvojentunnistuksen aineistossa yli 65-vuotiaat muodostivat alle 10 % kaikista kuvista.

Rekrytointialgoritmit voivat suosia nuorempiin työntekijöihin liittyviä piirteitä. Pitkät työurat tai tutkintovuodet voivat toimia epäsuorina ikäsignaaleina.

07

→

Tekoäly voi:

→ vahvistaa olemassa olevia eriarvoisuuksia

→ automatisoida näkymättömiä vinoumia

→ tehdä ulkopuolelle jäämisestä entistä vaikeammin havaittavaa.

Tekoäly ei synnytä ikäsyrjintää tyhjästä.
Se voi kuitenkin oppia, vahvistaa ja automatisoida yhteiskunnassa jo olemassa olevia ikään liittyviä vinoumia.

Yhteinen keskustelu ja lopetus

01

→

“Heistä meihin”

Me kaikki ikäännymme. Me kaikki olemme joskus uuden digiasian äärellä.

Digin kanssa toimiminen on kansalaistaito, jota opimme ja harjoittelemme läpi elämän. Siksi on tärkeää miettiä, millaisia palveluja rakennamme ja miten annamme toisillemme aikaa oppia.

02

→

Yhteinen keskustelu – Miten autamme niin, että toimijuus säilyy?

Palauta mieleen se tilanne, jota mietit alussa.

Milloin digi viimeksi teki sinusta osaavan tai osaamattoman?

Mikä auttoi sinua tuntemaan, että pystyt toimimaan?

Arjen digituki

03

→

Ajattele tilannetta, jossa joku pyysi sinulta apua digin kanssa.

Mistä tiesit, halusiko hän oppia vai saada asian sillä kertaa hoidettua?

Saiko hän itse päättää, mitä tilanteessa tehdään ja miten edetään?

Mitä omassa opastuksessa voisi muuttaa, jotta seuraava kerta olisi parempi?

Kiitos!